

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Незважаючи на певні спільні риси у теоретичній концепції стратегії розвитку підприємства в аналізованих працях, усім напрацюванням притаманні відмінності. На думку автора, стратегія підприємств — це задекларований довгостроковий напрям розвитку підприємства, що включає цілі і шляхи їх досягнення. Зазначені контексти розробки стратегії зростання економічного потенціалу дозволяють урахувати конкурентні та фінансові детермінанти зростання підприємства в нестабільному підприємницькому середовищі. Довершеність запропонованої моделі розробки стратегії забезпечує введення ще одного контексту — вивчення впливу підприємницького середовища на результати реалізації стратегії зростання економічного потенціалу підприємства.

Література:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. — СПб.: Питер Ком, 1999. — 416 с.
2. Белошапка В.А. Стратегическое управление: принципы и международная практика / В.А. Белошапка, Г.В. Загорный. — К.: Вид-во "Абсолют-В", 2002. — № 3. — С. 38—44.
3. Брэддик У. Менеджмент в организации. / У. Брэддик — М.: ИНФРА-М, 1997.
4. Василенко В.А. Стратегічне управління: навч. посібн. / В.А. Василенко, Т.І. Ткаченко. — К.: Вид-во ЦУЛ, 2003. — 396 с.
5. Воронков Д.К. Управління змінами на підприємстві: теорія та прикладні аспекти: монографія / Д.К. Воронков. — Харків: В.Д. "ІНЖЕК", 2010. — 365 с.
6. Головкова Л.С. Сукупний економічний потенціал корпорації: формування та розвиток: монографія / Л.С. Головкова. — Запоріжжя: КПУ, 2009. — 339 с.
7. Дацій Н.В. Методичні рекомендації щодо розробки інвестиційної стратегії промислових підприємств / Н.В. Дацій // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2005. — №4. — С. 70—74.
8. Карлофф Б. Деловая стратегия / Б. Карлофф // Пер. с англ. — М.: Экономика, 1991. — 239 с.
9. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер. — М.: Изд-во "Прогресс", 1990. — 736 с.
10. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. — М.: Дело, 1992. — 702 с.
11. Саєнко М.Г. Стратегія підприємства: навч. посібн. / М.Г. Саєнко. — Тернопіль: Вид-во "Економічна думка", 2007. — 352 с.
12. Селезньова Г.О. Стратегія підприємства: навч. посібн. / Г.О. Селезньова. — Харків: Вид-во ХНЕУ, 2007. — 240 с.
13. Шелегеда Б.Г. Стратегічне управління потенціалом підприємства: монографія / Б.Г. Шелегеда, Н.В. Касьянова, А.Я. Берсуцький та ін. — Донецьк: Вид-во ДонУЕП, 2006. — 219 с.
14. Шершньова З.Є. Стратегічне управління / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. — К.: Вид-во КНЕУ, 1999. — С. 94—120.
15. Porras J. Organization Development and Transformation / J. Porras, R. Silvers // Annual Review of Psychology. — 1991. — Vol. 42. — P. 51—78.
16. Traill, W. B.; Meulenbergh, M., 2002: Innovation in food industry. *Agribusiness* 1, Nr. 18, Nr. 1, S. 1—21.

УДК 332.1: 330.341.1

Л. Х. Доленко,

к. е. н., доцент кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

М. О. Кононова,

аспірант кафедри економічної теорії та історії економічної думки, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ*

L. H. Dolenko,

PhD in economics, assistant professor world economy and international economic, Odessa National University of I. I. Mechnikov

M. A. Kononova,

Postgraduate student of economic theory and history economic thought Odessa National University of I. I. Mechnikov

CLUSTERISATION AS A KEY DIRECTION OF INCREASING INNOVATION POTENTIAL OF A REGION

В статье рассматривается инновационная активность предприятия как основа повышения его конкурентоспособности. Исследуется феномен кластерных структур как наиболее эффективных для внедрения инновационной политики на предприятии. Анализируется роль государства в создании таких структур и эффективности их функционирования.

In the article innovative activity is mentioned as the basis of the company's competitiveness. The phenomena of cluster structures is determined as most effective structure for the implementation of innovation policy in the company. Also the role of the state in creating such structures and their functioning is investigated.

Ключові слова: кластер, інноваційна політика, міжфірмenna кооперація.

Key words: cluster, innovation policy, networks, intercompany collaboration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах нестабільності та невизначеності економічного розвитку зростає усвідомлення необхідності інноваційної спрямованості розвитку вітчизняної економіки, зростання її конкурентоспроможності. Однією з проблем підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств є низький рівень їх інноваційної активності. Враховуючи той факт, що конкурентоспроможність є найбільш важливим

* Стаття подана для участі у Міжнародній науково-практичній конференції "Бізнес та інновації у сучасному світі" (м. Луганськ, 1—2 квітня 2013 року)

показником, що визначає місце підприємства в бізнес-середовищі, то можна сказати, що цей показник є важливим індикатором стану здоров'я підприємства. Звичайно безпосередньо впливати на конкурентоспроможність підприємства не можна, але в той же час можна підвищити її, стимулюючи інноваційну активність підприємства. При цьому можливим механізмом реалізації нової промислової та науково-технічної політики може бути економічний кластер як засіб переходу до виробничих процесів з більшою доданою вартістю, до економіки знань, як засіб встановлення конструктивного діалогу між бізнесом, наукою та владою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Створення кластерних структур, як ключового фактору швидкої реалізації інноваційних проектів розглядається у роботах таких вчених як Є. Куркудінова, Л. Родіонова. Роль держави та уряду у створенні кластерних організацій досліджується таким вченими як Ф. Губайдулліна та Т. Клімова. Такі зарубіжні вчені як В. Сенденбергера, Б. Лундвал та Р. Джонсон в своїх роботах поклали початок розвитку теорії полюсів зростання та концепції кластерів, що дозволило охопити всі напрямки інноваційного процесу як єдиного цілого.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

У статті розглядається інноваційна активність підприємства як основа підвищення його конкурентоспроможності. Метою дослідження є аналіз кластерних структур як найбільш ефективних для впровадження інноваційної політики, підкреслюється роль держави та уряду у створенні таких структур та ефективності функціонування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Високотехнологічність галузей, безумовно, відіграє одну з вирішальних ролей у поясненні феномена міжфірмової кооперації, зміщує акцент аргументації, підкреслюючи особливу роль технологій і знань. Теорія фірми, заснована на знаннях, надає виняткового значення останнім як ресурсам та розглядає фірму як джерело (сховище) технологічних і організаційних знань. Фірма сприймається як організм, який здатний навчатися і розвиватися на базі своїх знань.

Теорія знань, вивчаючи альянси та мережі не виключає повністю з розгляду трансакційні витрати або стратегічні рішення. Парадигма навчання має на увазі, що економія трансакційних витрат та дохід у короткостроковій перспективі є менш важливим ніж технологічні здібності, знання, що не кодується, або розуміння тенденцій швидко мінливих ринків. У цій теорії міжфірмові об'єднання представляються як форма реалізації процесу навчання, процесу, в якому відкриваються нові можливості передачі знань і навичок у гнучких структурах, що складаються з безлічі партнерств [5].

Можливість знайти знання, а потім застосувати їх може бути втілена в життя в різних формах кооперації. Згідно теорії знань різноманітність форм організації кооперації, не пов'язаних єдиним "дахом" власності, весь час зростає, забезпечуючи тим самим більш ефективне середовище для виявлення нових знань, які з'являються в окремих власників. Варто зазначити, що все більшого значення в дослідженнях кооперації набувають питання ідентифікації та використання наукового знання. Тут можна виділити два основних типа кооперації, виділених по відношенню до процесу навчання та за взаємними інвестиціями [4]. Більш гнучкі, орієнтовані на дослідження форми (не засновані на єдиній власності) співробітництва, можуть стимулювати взаємний інформаційний обмін краще, ніж спільні підприємства, що більше орієнтовані на виконання контрольних функцій. Дослідницькі (пошукові) форми кооперації спрямовані на придбання максимальної кількості знань із зовнішнього середовища і не засновані на суворих правилах експлуатації, як це має місце в ієрархічних адміністративних формах.

Цей новий ракурс пояснень феномена міжфірмової кооперації добре вписується в логіку самого підходу теорії заснованої на знаннях. Однак, даний підхід не охоплює всіх аспектів сучасного бізнес-середовища, тому його слід використовувати поряд з іншими інтерпретаціями. Проте вже просте об'єднання його з логікою теорії трансакційних витрат, особливо для пояснення міжфірмового співробітництва, виявляється не можливим. Проблеми опортунізму і необхідність запобіжних заходів суперечать логіці теорії знань, згідно з якою формальний захист знань не потрібен, навпаки, стимулюється їх вільне поширення. У цій ситуації очевидна необхідність додаткової емпіричної перевірки тверджень обох підходів.

Кластери як форма мережевої взаємодії знаходять все більше поширення у світі у зв'язку зі зростаючою взаємозалежністю учасників інноваційного процесу. Можна виділити ключові варіанти інноваційного розвитку регіону:

— створення в регіонах інноваційно-технічних центрів, структур, що слугують "інкубаторами технологій" і приділяють основну увагу комерціалізації нових технологій;

— формування навчаючих регіонів, метою функціонування таких регіонів є створення конкурентоспроможного, інноваційного потенціалу регіону та розвиток здібностей місцевого населення змінюватись під впливом інновацій;

— створення, підтримка і розвиток кластера, тобто такої сукупності зосереджених в одній географічній області організацій однієї або декількох галузей, добровільно взаємодіючих на довготривалій основі, що одержують за рахунок цієї взаємодії синергетичний ефект, та конкурують на основі знань і мають вплив на інноваційний розвиток регіональної інфраструктури, соціальних і економічних особливостей регіону [2].

Як показують результати аналізу світового досвіду, кластеризація має певні переваги в процесі активізації інноваційного розвитку. Ці переваги досягаються за рахунок локалізації та інтеграції суб'єктів в кластері, використання потенціалу кластерної інфраструктури, а також вертикальних і горизонтальних зв'язків у передачі знань, досвіду, проведення спільних наукових досліджень.

Кластери як міжгалузеві утвореннями, підсилюють взаємопов'язаність та взаємодоповнюваність галузей завдяки більш швидкому поширенню специфічних для регіону технологій, професійних навичок, інформації [3]. А це означає прискорення виникнення інновацій, що є основою не тільки для підвищення продуктивності праці, але і для оновлення стратегічних переваг, підтримання динамічної конкуренції в цілому.

Інноваційний кластер формують підприємства, що є полюсами зростання. Такий підхід має обмеження в застосуванні для вітчизняної економіки через слабо розвинену соціально-виробничу інфраструктуру. Надання пріоритетних позицій центрам інноваційного розвитку веде до ще більшого ускладнення регіональних диспропорцій, причому важливу роль відіграє міграція інноваційних ресурсів до "полюсів зростання". Політика регіонального розвитку повинна бути заснована на принципах, що забезпечують не тільки інтенсивний розвиток таких полюсів, а дозволяють сформулювати стійку тенденцію до збільшення "полюсів соціальної і господарської життя" в результаті поступового вбудовування відстаючих територій в інноваційну регіональну систему. Результатом ефективного функціонування кластеру є значення інноваційного потенціалу, необхідне для реалізації конкретних проектів, що забезпечують соціально-економічний розвиток певної території, без шкоди для тих територій за рахунок яких проводиться перерозподіл ресурсів [1]. Слід зазначити, що диспропорції в рівні соціально-економічного розвитку територій та їх інноваційного потенціалу не є перешкодою до розвитку інтеграційної взаємодії між ними, оскільки ефективно використання сильних сторін окремих організацій, що входять в кластер, виробляє додатковий ефект розвитку і таким чином сприяє регіональним процесам росту.

Таким чином, кластери сприяють прискоренню інноваційного процесу, а деякі з них спеціалізуються на виконанні даного завдання. Саме ця задача лежить в основі концепції інноваційних кластерів. Такі кластери відіграють значну роль у формуванні політики інновацій-

ного розвитку регіону та слугують так званими "полюсами зростання". Теорія полюсів зростання отримала свій розвиток в працях Ж. Будвіля про регіональні полюса зростання, П. Потье — про осі розвитку; в теоретичних розробках Г. Мюрдала — взаємної та кумулятивної обумовленості і А. Хіршмана — прямого і зворотного зв'язку. Значний інтерес до просторової агломерації економічної діяльності відзначався в кінці ХХ століття у зв'язку з дослідженнями індустріальних регіонів так званої "Третьої Італії" — роботи Дж. Бекаттіні і М. Белланді. Ці дослідження стимулювали дослідження В. Сенденбергера по вивченню характеристик індустріальної організації, що сприяють посиленню гнучкості структури, а також К. Робінса, Р. Джонсона та К. Бруско щодо утворення мереж як спонтанного процесу, що є результатом історичних і соціальних особливостей [6].

Провідну позицію в сфері створення інноваційних кластерів займають США. Найбільш відомим регіональним інноваційним кластером, що володіє глобальною конкурентоспроможністю, є кластер інформаційних технологій у Кремнієвій долині [1]. Кремнієва долина утворилася спонтанно, однак непрямий вплив американського уряду на процес розвитку кластеру відчувався. Вирішальну роль на початковій стадії його становлення зіграв той факт, що багато фахівців інформаційно-технологічного напрямку виявилися сконцентрованими в Каліфорнії завдяки розміщенню там підприємств військового комплексу, військовим контрактам і технологічним ініціативам Міністерства оборони США. У Кремнієвій долині відносини учасників інноваційного кластеру побудовані на довірі, незважаючи на те, що між фірмами існує конкуренція. Відчуття приналежності до технологічного, інтелектуального співтовариства сприяє поглибленню кооперації. Представники виробничого комплексу орієнтують освітній комплекс на проведення наукових досліджень і розробок, надання освітніх послуг, які відповідають сучасним запитам ринку. Ключовим фактором ефективності інноваційного кластеру є глибока інтеграція освітніх установ, дослідницьких інститутів і бізнесу. Міжнародний досвід свідчить про те, що дослідницькі розробки в комерційних компаніях ефективні тільки в рамках короткострокової перспективи, а університети мають перевагу для вирішення довгострокових завдань, є постійним джерелом нового знання і інновацій. Принциповою особливістю регіонального інноваційного кластеру є максимальне зближення освітніх і виробничих цілей, ефективне використання кадрового і науково-технічного потенціалу регіону.

Високий ризик здійснення інноваційної діяльності сприяє зниженню рівня активності підприємців. Виробники вважають, що ризиками при проведенні інноваційної політики сьогодні є відсутність попиту на інноваційну продукцію, відсутність або нерозвиненість сталих зв'язків з науково-дослідними організаціями, недостатня фінансова підтримка з боку держави. Нарікання підприємців на відсутність фінансової підтримки з боку держави не слід розглядати як звичку до державного патронату. Адже основна маса середніх і не дуже великих підприємств із зношеним обладнанням, високо ризиковою сферою діяльності не в змозі забезпечити вкладення коштів у розробку інноваційних проектів (окупність яких вкрай невизначена в майбутньому). Незважаючи на це, все ж фінансування інновацій здійснюється і, в основному, за рахунок власних коштів підприємств. Така обмеженість інвестиційних можливостей підприємств тільки власними коштами гальмує їх розвиток, не дозволяє здійснювати широкомасштабні інновації в кризових умовах, які спричинили зниження прибутковості їх основний бізнес-діяльності.

Теоретичною основою моделі є взаємодія попиту і пропозиції, в якому провідна роль належить покупцеві, що створює потребу в тому чи іншому продукті чи послугі. Однак формування потреб у інноваційної продукції припускає виконання, принаймні, двох умов [1]. По-перше, знання про існування чи ідеальне уявлення про можливі потреби, по-друге, стимулювання пошуку товарів і послуг, які задовольняють її. На цьому етапі, етапі інноваційного поштовху, велику роль відіграє в сучасному постіндустріальному світі уряд. Уряд може виступати в ролі суб'єкта-мотиватора, що формує ідеологію інноваційного прориву нації, фіксує пріоритети економічного розвитку і створює передумови їх реалізації. Через такі інструменти, як державні замовлення, гранти на створення інноваційних видів продукції та послуг, інноваційні ваучери, затвердження нових стандартів (техніки безпеки, виробничого процесу, освіти, охорони здоров'я та ін), що передбачають підвищення якості життя, уряд може ефективно впливати на швидкість та якість впровадження інвестиційних проектів. Другий етап — інноваційного виробництва — передбачає створення інституційних умов мотивації виробника через створення кластерних структур (університетських розробок, інноваційного моніторингу, обмін інформацією та інноваційна практика, програми з навчання персоналу та ін), що забезпечують підключення виробника до "інноваційної скарбниці" регіону.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За допомогою кластерів підприємства можуть отримувати в одній точці або "в одному вікні" відомості про потенційних розробників, партнерів, джерела фінансування, кооперувати зусилля, розподіляти стадії розробки для прискорення процесу створення продукції або послуги і виведення її на ринок в найкоротші терміни. Кластерні об'єднання створюються за підтримки держави та є посередниками між інноваторами і споживачами їх продукції. Їх функціями виступають акумулювання інформації в певному місці, інформаційний обмін між експертами, просування і реалізація навчальних програм, проведення семінарів, конференцій тощо. Іншими словами, кластери дозволяють створити інституційне середовище, що стимулює інноваційну поведінку підприємств, а також підтримання державою за допомогою формальних зв'язків статусу підприємця як інноватора. Більш того, високий рівень інноваційної поведінки підприємств є основною умовою їх конкурентоспроможності та досягнення високих позицій у сталому розвитку в бізнес-сфері.

Література:

1. Губайдуллина Ф.С. Роль государства в создании инновационных кластеров /Ф.С. Губайдуллина Ф.С. // Регион: экономика и социология. — 2011. — №3. — С. 247—259.
2. Климова Т.Б. Методологические подходы к формированию инновационных кластеров в контексте обеспечения сбалансированного регионального развития / Т.Б. Климова, Я.Ю. Бондарева // Корпоративные финансы. — 2011. — №3 (19). — С. 88—92.
3. Куркудинова Е.В. Кластерный подход как технология управления экономическим развитием региона / Е.В. Куркудинова // Экономика и управление. — 2010. — №10 (71). — С. 170—172.
4. Лебедева Н.Н. Инновационная активность предприятий как условие их конкурентоспособности / Н.Н. Лебедева // Журнал институциональных исследований. — 2010. — Том 2 №4. — С. 15—21.
5. Родионова Л.Н. Кластерные модели для формирования инновационного развития регионов / Л.Н. Родионова, Л.Ф. Гильфанов // Экономика и управление. — 2010. — №2 (63). — С. 241—244.
6. Lundvall B.A., Johnson B. The Learning Economy // Journal of Industry Studies. — 1994. — № 1—2. — P. 23—42.